

L' EXCURSIONISTA

BOLLETÍ MENSUAL

DE LA

ASSOCIACIÓ CATALANISTA D' EXCURSIONS CIENTÍFICAS

FUNDADA EN 26 DE NOVEMBRE DE 1876

ANY VII.

BARCELONA 30 DE NOVEMBRE DE 1884

NÚM. 73.

CONDICIONS DE LA PUBLICACIÓ

GRATIS PERA 'LS ASSOCIATS.—Pera 'ls no socis: 1'50 pessetas al any.—Número sol 25 cénts
Se suscriu en lo LOCAL DE LA ASSOCIACIÓ, PARADÍS, 10, SEGON, ahont deuen dirigir-se totas
las comunicacions y en las llibrerías de Verdaguer, Parera, y Felip.

ASSOCIACIÓ CATALANISTA D' EXCURSIONS CIENTÍFICAS.

Conforme prevenen los artículos 12 y 17 del Reglament, se convoca als senyors associats á Junta General ordinaria 'pera lo dia 13 del vinent Desembre, á dos quarts de nou de la vetlla, en lo local de la Associació, y 'ls posa en son coneixement que s' elegirán als que, per renovació de Junta Directiva, hagin de desempeuyar los càrrechs següents: Quatre Vocals y Secretari primer, per dos anys; y Secretari segon, per un any, per dimissió de D. Joaquim Cabot y Rovira.—Barcelona 27 de Novembre de 1884.—P. A. de la J. D.—Lo Secretari primer, Lluís María Soler.

CÁTEDRA DE DIBUIX.

Se fá avinent als senyors associats, que 'l dia 4 de Desembre comensará un curs de dibuix aplicat á las excursions, que 's tancarà á 31 de Maig del any prop vinent, á càrrech de D. Pere Campmany, qual curs se regirá per las prescripcions generals aprobadas pera 'l curs anterior.

CONFERENCIAS SOBRE NOCIONES DE GEOLOGÍA

ÚTILS ALS EXCURSIONISTAS.

S' obrirá una série de conferencias sobre 'l tema anunciat á càrrech de D. Lluís Domenech y Montaner, las quals tindrán lloch los dimars y divendres de cada setmana, dias 5, 9, 12, 16, 19, 23 y 30 del vinent mes de Desembre.

SOCIS ENTRATS DURANT LO MES DE NOVEMBRE.

- D. Joseph Roig y Vilardell.
 » Domingo Brugués y Escuder.
 » Frederich Trias y Giró.
 » Antoni Gallardo.
 » Joan Gallardo.
 » Joan Millet y Pagés.
 » Pere Borrell.
 » Joseph de Romero y de Gispert.
 » Manel Folguera y Durán.

DELEGAT.

- D. Joseph Forn, á Pineda.

EXCURSIONS

SANTUARI DE LA QUART, CASTELL DE LLUSÁ Y 'LS MUNTS.

(Acabament.)

La excursió als *Munts* se verificá lo dia 28.—A las 4 h. 30 m. se sortí de Prats prenent la direcció de Llevant, trobantse despres de poch's minuts la pintoresca costa *del Marsal*, ab vistas sobre la vall del Llussanés, qual baixada degué efectuarse molt penosament á causa de la fosca y boyra que amagava lo caminet que conduheix fins la casa d' aquell nom. Se passá entre ella y la capelleta.—40 minuts—baixant ben tost al torrent, que 's traspassá, seguintlo avall un ratet. Se deixá després á la dreta pera seguir lo camí, que tot planejant, passa sota los serrats *de la Questió* fins á trobar la riera del Llussanés, qual márge se segueix, passantse al oposat á poca estona. Lo remoreig de la corrent y la frescal vegetació que engalana la ribera, fan molt agradable lo camí. Abans de trobar la *Coromina*, casa á la dreta, s' observa en lo rogench márge esquer de la riera un gros forat. Diu la tradició que conduheix, per medi d' una mina, al castell de Llussá, y qual obra feren los moros pera proporcionar-se aygua y pesca, un bon xich abundant en la riera.—Passada la *Coromina* se veu mes amunt, á la esquerra, *Fumanya* (casa), se deixa la Gabarresa, y lo camí puja molt suaument entre plans de rouredas claras y joves, y conreus, fins á trobar lo *carrer de Beulargua*, á la esquerra, passantse molt aprop de las ca-

sas que 'l forman. Mes enllà, á la dreta, s' atalaya lo poble de Sant Martí del Bas, y per suau costa se baixa aviat á trobar lo torrent que s' escola en una preciosa clotada rublerta d' arbreda, que arriba fins á la cinglera en que s' assenta 'l poble abans citat, y sota 'l qual passa lo dit torrent fins á trobar un vell pont. Segueix lo camí la baixada que porta al *Molinot*, tenint á la dreta la Gabarresa, qual marge ombrívol se segueix fins á trobar dita casa, y despres de passar la riera, se pren la llarga costa que conduheix al poble de Perafita que s' ovira fa estona, enfilat dalt d' un serrat, tenint á la dreta bellas fondaladas de conreu.—Eran las 7 h. 20 m. quan s' hi arribá. La iglesia es moderna y bastant espayosa. La població es d' aspecte rónech y no molt gran.—Despres d' haver esmorsat en 'l hostal, prop la plassa de la iglesia, se dirigiren los expedicionaris envers l' *Hostal del Vilar*, ahont en llargas y pintorescas curruas se encaminavan bonas collas de firetayres, pagesos y marxants, montats uns y á peu altres, confonentse ab la remor de las conversas, los sorolls dels remats bovins y de llana que per tots indrets acudian á la renomada fira del Vilar. — Se segueix un camí carreter, trobantse aviat una font al peu del meteix; mes enllà á la esquerra las runas d' un grandíós casal del sigle xvi dit lo *Hostal vell*, ovirantse á un bon tret del camí y en la propia direcció la rica casa *Las Euras* (hostal nou) y *La Roca*, ab llurs conresats quintars que omplan las clotadas que dominan. Pujant sempre se troba lo *pla de Rocatova* ab un aplech de casas, nom que pren d' unas grans rocassas cendrosas que forman lo terror, las que volta la carretera, ovirantse desseguida lo fosch montanyam d' Alps en primer terme, y 'l Puigmal y sa gegant cordillera. A una hora de Perafita se troba lo *Hostal del Vilar*, casa sola en mitj d' un grandíós pla á mitja vessant de la montanya dels Munts, á poca distancia de St. Boy del Llusanés.—En aqueix lloch tenia efecte la gran fira de bestiar, á la que hi acut moltíssima gent no sols de la comarca, si que també de molt llunyans punts. Lo quadro que ofereix aquell lloch es indescriptible y en altíssim grau pintoresch. — Ab 30 minuts mes, s' arriba al cim de la montanya per lo camí indicat per las pedras blancas que senyalan lo pas dels remats, omplint lo terror espesa herba y pinedas.—Lo Santuari dels Munts es una construcció moderna (1700), precedint á la iglesia un pór-

no fet obrar en 1695, tenint á son costat la espayosa casa-hostal ahont se proporciona menjar y cambras pera ferhi nit.—(Tracte modest).—La devota Imatge de la Verge apar bastant antiga.

Darrera meteix del Santuari s' allarga una curta y estreta plana, estimbantse bruscament los penyals de la montanya, guarnint sas espedadas cingleras espessas bagas de pins, fins trobar en los fondals amples feixas de conreu. Al fons, ab prou feynas s' oviran confosos en los rogenchs y foscots tons dels *munts* que 's dominan, los pobles d' Alpens, Sora, St. Quirse, mes enllá la plana de Vich, l' enesprat castell d' Oris, al extrem dels cantelluts serrats que s' humillan davant lo massis trono de la Verge dels Munts, quedant encongít l' esperit ab lo soperb espectacle dels gegants del Pirineu y sas fermas estribacions, verdaderas cordilleras de titánichs contorns. Desde aquella altura s' oviran claras y ben determinadas las montanyas de Peguera, Pedraforca, Greixa, Puigllansada y Rusch (*serra de Cadí*), *Montgrony*, *Coll de Tossa* y *Puigmal*, *Costabona* y *Canigó*; castell de Milany y Puigsacalan, Rocacorva. Carbrera, Ayats y 'l Montseny.

Ab greu racansa se separaren los excursionistas del afalagador espectacle que fortament los atreya, retornant per lo camí descrit á Perafita, y desde aquí, per la carretera vehinal, se dirigiren envers Olost,—2 h. 30 m. desde l' últim lloch—(comarca ja coneguda per la CATALANISTA), y desde qual poble se encaminaren l' endemá á Vich—(4 horas) y á Barcelona.

(*Extracte*)

SANT SADURNÍ DE NOYA, SANT PERE DE RIUDEVITLLES, SANT QUINTI DE MEDIONA Y MEDIONA (oficial) 1 y 2 de Novembre de 1884.

Assistencia dels Srs. Auléstia, Barallat (Heribert) y Casades (Pelegri).

Verificaren dita excursió los indicats socis, sortint de Barcelona ab lo primer tren de la línia de Tarragona del dia 1. Arribats á Sant Sadurní entraren al poble per lo magnífich pont de la nova carretera provincial, notant l' especte de progrés y benestar que revela per l' augment d' edificació. En la plassa hi há la casa de la vila, hùmil edifici antich, adornat sols extèriorment ab al-

guns escuts en los archs de las portas. La iglesia parroquial de construcció relativament moderna, té adossat en sa part anterior y á modo d'atri l'antich temple de dimensions reduhidas, y trassa gotich primitiva: essent original son rosetó format per fullas contraposadas, á manera de llansas al voltant del óvol central.

D'entre los edificis particulars, cal esmentar la Casa Mir per son pati en forma de claustre quals matxons simulan feixos de columnas prismáticas ab capitells fullejats. Notaren ab gust en la població alguns lletreros en catalá, lo que indica que 's conserva allí l'esperit de la terra. S'hi troban duas posadas *Can Cinto* y *Can Bou* y la fonda nova del *Porvenir* en lo carrer de St. Antoni.

A dos quarts de deu sortiren de Sant Sadurní y prengueren á peu per la indicada carretera provincial que en aquell punt voreja la vessant dreta de la riera de Sant Pere de Riudevitlles. Passaren per davant de La Vid y Terrassola y á mitjdia arribaren á St. Pere. Es aquest poble d'aspecte pintoresch per sas nombrosas hortas y ayguas que 's derivan d'un canal que dona motor á nombrosas fábriques de paper. Posaren al hostal de *Can Bernat*, dit *Fonda Catalana*, y abans de dinar passaren á visitar lo Rvnt. senyor Rector, qui ab delicada atenció los acompanyá á veure la iglesia. Es aquesta de extructura originariament románica, com ho revela sa fatxada ahont s'obra 'l portal en plena cintra format per tres archs sostinguts per columnetas. Los entredosos dels archs son molt poch refundits, lo que indica la decadencia del estil. L'interior té una volta ojival probablement del sigle xvi, y unas capellas divididas per pilastras barrocas; lo que suposa duas successivas reedificacions. Se notan en la víla alguns casals de noble aspecte, entre ells lo que pertenesqué al Marqués de Llió que presenta una severa y grandiosa fatxada de pedra, ahont s'obran, en lo pis-terra una porta de grans dovellas surmontada d'un escut, y en lo primer y segon pis quatre finestrals en cada un partits per duas y per una columneta respectivament, y adornats ab escuts, rematant l'edifici una cornisa ab marlets grabonats. Lo conjunt de la construcció que revela una respectable antigüetat (últims del sigle xiii ó principi del xiv) es interessant per ser un dels pochs exemplars que en nostra terra se conservan íntegros.

Lo poble se compon d'unas 400 casas, contant ab unas

unas 1600 ànimes aproximadament. La indústria principal es la de paper que te de 10 á 12 fàbricas; haventhi unas 30 en la rodalia seguint lo curs del rieral.

A la tarde s' encaminaren los excursionistas á St. Quintí, seguint la mateixa carretera que corra per sobre las pintorescas voras de la riera fins á empalmar ab la de Vilafranca á Igualada, poch abans d' aquell poble. En aquest trajecte contemplaren sobre una petita y pintoresca vall lo *Pont Nou*, magnífich aqueducte del canal citat, format per grandiosas arcadas, algunas dobles, de pedra enterament colrada y vestit de cortinatges d' eura y d' un sens fi de plantas que creixen entre las junturas, algunas d' ellas de mena extranya per aquellas terras.

A las cinch eran á St. Quintí, hostatjantse á Can *Camisas ó fonda del carrer Nou*, haventhi ademés la posada de *Can Massana*.

Conté aquest poble, unas 2500 ànimes, celebra fira lo segon diumenge de Novembre, y sa principal indústria es la agrícola, dedicantse ademés á la filatura de cotó. Hi han tres fàbricas, una de llana, altre de paper d' estrassa y altre de paper blanch.

Al endemà dia 2, de bon matí, passaren á veure la iglesia que res ofereix de particular, estanthi adossat un gran casal arruinat ab motiu de las guerras. A las 8 sortiren en direcció á Mediona, seguint la riera de St. Pere entre encingladas costas, fins á arribar á aquella parroquia. Descriu allí la riera un gran arch, deixant una península d' acantelladas voras, sobre la qual existeixen las ruinas del célebre castell de Mediona. Los portals, los camins en zig-zag, los enderrochs de muralla, las bases de las torras, tot dona idea de la importancia d' aquell recinte fortificat, dintre del qual s' inclohia un curt vehinat. Desde allí s' domina per llevant y ponent tota la vessant de la riera, verdadera porta que comunica lo Panadés ab l' interior de las montanyas de la Llacuna. Queda encara en peu y serveix de parroquia la iglesieta románica d' una sola nau ab abside, en la qual s' obran varias capellas, una d' ellas moderna, ahont se venera una imatge del Sant Crist, notable escultura que 's remonta al menys al sigle xiv. Queda també entre 'ls enderrochs una torra quadrada en la part de mitjdia, d' aparell perfecte, quals murs d' un espessor de 2'70 metros, deixan espay en son interior á una escala de caragol que resta cegada en la primera estancia superior.

Al retorn, que s' efectuà á mitjdia, entraren los excursionistas en la capelleta de Sta. Agna, que 's troba á la vora del camí y en la que es de observar una volta de fusta y teula á duas vessants sostingudas per arcadas ojivals.

Desde St. Quintí regressaren á la tarde á St. Sadurní ab los cotxes que fan la carrera entre aquells dos punts, prenent lo penúltim tren que 'ls retorná á Barcelona molt agradats del viatge.

Los treballs efectuats durant la excursió son: per lo Sr. Aulés-tia croquis del Casal del Marqués de Llió, porta de la iglesia de S. Pere, y 'l Pont Nou. Lo Sr. Barallat prengué 'ls datos pera la redacció de la Memoria.

L' ARXIU DE POBLET.

Á LA ACADEMIA DE LA HISTORIA DE MADRID.

Senyor President de la Associació Catalanista de Excursions Científicas:

Al escriure mon segon llibre sobre 'l malaguanyat monastir de Santa María de Poblet, tenia per segur que tots los papers, pergamins, escripturas, processos, llibres de memorias y demás documents que formavan son arxiu, havian sigut presa de las flamas. Sostenian ma creencia los calzinats murs de las duas habitacions á má dreta del dormitori de novícis, que eran lo lloch ahont aquells recorts se guardavan, y la formal declaració de molts testimonis presencials del gran crim de 1835, assegurantme que un dels primers sitis ahont se ficá foch fou en aquellas salas, sent los incendiáris en sa majoria pagesos dels encontorns deutors al convent de diversas quantitats de diner que havian rebut á guany.

Al poch temps, visitant lo Museu Arqueològich de Tarragona, trobí tres ó quatre cartas dirigidas al monastir per alguns reys aragonesos, guardadas en un dels aparadors al fons de la gran sala. Naturalment aparegué probat á mos ulls que trobantse allí tals papers, la ruina del arxiu no havia sigut complerta, y d' aquí ma pressa á averiguar ahont podrian trobarse mes despullas de son naufragi. Las indagacions arreu portadas en Catalunya sols me feren sapiguer que, en efecte, moltes caixas de documents del famós monastir, recullidas en Tarragona en época passada, havian sigut remesas feya un porció d' anys á un dels arxius de Madrid.

Seguí en la cort mas investigacions, poguent aviat descobrir que 'l tal arxiu se trobava en l' edifici de la Academia de la His-

toria y en las habitaciones de son pis baix ocupadas per lo malament anomenat *Archivo Histórico Nacional*. Mon tan volgut mestre y amich D. Víctor Balaguer me feu obrir de bat á bat las portas d'aquella casa, y demanant á son secretari noticias de lo que buscava, me respongué que 'ls documents allí 's guardavan en vint y una caixas tancadas ab pany y clau en los armats de la cambra dels porters, mes que antecedents y datos sobre quan y cóm foren allí depositats no 'n coneixia cap. Vaig demanar un catàlech, ó llista, ó inventari, una clau qualsevol, en fi, pera saber que hi havia dintre 'ls caixons: també se 'm contestá que no foren may examinats ni sabia ningú lo que tancavan.

Aixó passava vers lo mes de Mars darrer, quan jo tenia 'ls passaports á la cartera pera ma missió en Egipte y 'm venia lo temps tant limitat que, estirant tots los plassos, sols podia detenirme sis dias en Madrid: Dolentme á l'ànima deixar la capital y no registrar aquella munió de documents de nostra historia catalana, que ningú ha estudiat desde que fá cent quaranta anys lo pare Finestres escrigué la crónica del real monastir, no volguí marxar al Àfrica sens al menys passar los ulls per los feixos de papers que son lo testament de la santa casa, tinguda desde la infantesa com nina de mos amors.

No pensava arribar á veure totas las caixas. Al tenirlas apiladas en una oficina del costat de la porta, estiguí á punt de desmarcar en ma obra y tornar aquellas en son siti en espera de mon retorn á Espanya. Deprés vaig fer mon compte: sis dias de estada á quatre horas per dia, úniques en que s'obra l'arxiu, me feyan vint y quatre horas de treball, ó sian mes d'una hora per caixó, y ab tal espay de temps sinó era possible redactar un inventari, cabia registrar los documents y escriure lleugeríssima nota de llur contingut. Aixó vaig fer, oferint ara lo resultat de mon treball á la ASSOCIACIÓ CATALANISTA. Jo escrich aquesta comunicació ab las notas allá presas, mogut per la por de veurelas perdudas lo millor dia ú oblidadas en lloch d'aquestas terras d'ahont després no puga recullirlas.

La única nota que l'Arxiu Histórich Nacional me doná referenta al de Poblet, fou la continguda en una especie d'index imprés en 1871, qual página 8 diu:

«Núm 178.—Cistercienses de Nuestra Señora de Poblet, en Espluga de Francolí.	20,762 documents.
«Núm. 179. Id. de Santas Creus en Pont de Armentera. . .	540 id.»

Cóm s'arribaren á fixar los números anteriors de documents no ho puch compendre. Probablement contaren las *pessas* perquè

processos y documents trencats, llibres desfets, manuscrits despariats se 'n vehuen en totas las caixas. Jo vaig descartar desseguida la idea de reunir papers dispersos ó fer compte de cap mena, limitantme á escriure un número al cantó de la etiqueta que cada caixa porta al exterior, y de pendre nota de son contingut, en la següent sumaria manera.

Caixons números 1, 2 y 3.—Tancan pergamins, alguns d'ells de personatges reals, guardant los sagells pendents. Varis contractes, cessions, etc., algunas d'ellas del any 1148. Papers truncats de processos seguits per lo monastir en los sigles XIII y XIV.

Caixó número 4.—Llibres de Poblet dels sigles XIV, XV y XVI. Comptes, relacions de cosas del monastir, contractes, censals, etc. Un llibre de costums del Priorat de Nostra Senyora del Tallat, ab uns goigs originals del pare Fra Macià Grau, prior en 1659. Un llibre de cartas dels advocats de Roma sobre 'l procés que 'l monastir seguí contra Santas Creus de 1741 á 1751. Un llibre de confirmació dels privilegis reals del monastir de cartoixos de Scala Dei. Dos manuals sumament curiosos ab los noms de tots los monjos entrats en lo monastir y cosas memorables ocorregudas en lo meteix, desde 1453 á 1653.

Caixó número 5.—Pergamins de molta grandaria y també alguns petits, d'interés particular y referents á donacions, vendas y sentencias. Duas ó tres cartas de reys é infants de Aragó.

Caixó número 6.—Colecció de grans pergamins, casi tots ells dels sigles XV y XVI, essent copias d'altres mes antichs, d'interés pera Poblet mes quals originals no guardava 'l monastir.

Caixó número 7.—Un grós volúm format per l' original del plet seguit entre 'l monastir y la Espluga de Francolí sobre domini de las ayguas y del bosch: durá dit plet desde 1278 á 1280. Nou tomos d'índices dels pergamins que tancavan altres tants calaixos del arxiu monacal, escrits en 1553. Un tomo de fets curiosos y dats interessantíssims sobre la població del terme de Vimbodí. Un paquet de correspondència rebuda durant lo sigle XVII al monastir: conté algunas cartas reals y moltas del famós virey y protector de Poblet D. Pere Antoni d'Aragó, duch de Cardona. Un altre molt voluminós paquet de correspondència política y particular. Cartas de reys, prímpceps y governadors de Catalunya, entre las quals se troban importants documents de la Guerra de Separació.

Caixó número 8.—Alguns pergamins y una colecció de Butllas de Papas, quals datas van del sigle XII al sigle XVIII. Es tan rica, com son notables per son mérit artístich é històrich los segells en cera y plom que penjan dels documentis papals.

Caixó número 9.—Colecció de vells pergamins d'interés particular, qual breu explicació donaré al final. Hi ha además moltas papeleias ó declaracions d'obediencia fetas per monjos que pro-

fessaren en lo monastir del sigle xvi al xviii, algunes de las quals son curiosas com treball caligràfic.

Caixó número 10.—Pergamins particulars.

Caixó número 11.—Conté una cantitat considerable de papers antics y moderns, barrejats ab alguns de Santas Creus. Cartas, rebuts, donacions, pergamins vells originals, cópias modernes, de tot hi ha en aquesta caixa confós en lo major desordre.

Caixó número 12.—Tanca exclusivament Butllas pontificias y cartas reals, que 's.contan á centenars.

Caixons números 13, 14, 15, 16 y 17.—Pergamins particulars.

Caixó número 18.—Butllas pontificias y cartas reals, ab grans segells.

Caixó número 19.—Pergamins particulars y declaracions de monjos professors en lo monastir.

Caixó número 20.—Tanca una quantitat considerable de cartas reals, ab grans segells.

Caixó número 21.—Es potser lo que conté los documents de major importancia, puix tanca feixos de cartas reals y papers polítics, abrassant desde 'l sigle xv al sigle xviii, época de negra recordansa per lo trist paper que desempenyá Poblet contra los interessos de Catalunya.

Al parlar en la anterior classificació de pergamins particulars, me refereixo als títols de propietat, contractes, locacions, servituts, etc., que tenia 'l monastir, no sols ab los pobles de la rodona y altres de Catalunya, sinó en diferents parts dels realmes d'Aragó, Valencia y Mallorca. La classificació que del arxiu de Poblet vaig fer en mon llibre indica los llocs á que eixos pergamins poden referirse.

Ma impresió al tancar los caixons de cartró, que de tan mala manera guardan inestimables tresors de nostra terra, fou la trista y penosa de que aquell arxiu sigué saquejat. Quán, cóm y per quí, no ho sé y si faig un mal pensament que Deu me 'l perdoni, mes no haventse cremat un sol document dels que tenia Poblet al comensament d'aquest sigle, no hi ha dupte que allí n'hi faltan molts. Y ab aixó es més que evident que no 'm refereixo á sa actual conservació, qual seguritat crech absoluta per més que l'Arxiu Nacional guarda 'l de nostre monastir oblidat y sens concert com si 's tractés de resmas de paper vell que no tenen importancia.

Ma presumció se fonamenta en que la colecció de pergamins apareix complerta, segons he pogut jutjar en lo poch temps que vaig tenirlos entre mans. Empero los papers están tirats per tots los calaixos, desfets y esbarriats los plechs y basta sa simple y sumaria inspecció pera veure que faltan los d'épocas determinadas y que per força Poblet devía tenirne en quantitat tres vegadas major de

la que existeix en los caixons. Ademés certs índices saltats proven que's perderen los intermedis y, en fí, tot aparentment acusa faltas d'ordre, de cuydado y potser faltas pitjors d'algú dels que desde principis del sigle tingueren aquell arxiu en son poder.

No sent possible trobar á Madrid cap antecedent sobre la época y manera en que 'ls documents de Poblet y Santas Creus foren portats á l' Arxiu Nacional, quan los dels demás convents de Catalunya se guardan al de la Corona de Aragó, vaig procurar obtenirlos al passar per Barcelona, y 'm doná 'ls següents mon bon amich y paysá D. Manel de Bofarull, á qui devém favors innumrables quants moguts per l' amor de las vellurias de la terra havém passat los llindars del arxiu que dirigeix.

L' arxiu de Poblet fou retirat á Tarragona en Abril de 1822, després de la revolta de mossen Griñon y del pare Mantellina, y casi estich temptat de assegurar que també se remogueren llavors las duas preciosas bibliotecas que 'l monastir tenia, á jutjar per la exposició que dirigí al rey la Academia de la Historia en 8 de Noviembre d' aquell meteix any, en la qual diu lo següent:

«La magnífica biblioteca del Monasterio de Poblet hace pocos meses que ha sido trasladada á Tarragona y puede temerse con fundamento que quizás hayan quedado en aquel algunos documentos ó manuscritos, ó al menos no se haya conocido la importancia de varios códices antiquísimos, de las obras de los Santos Padres y de autores clásicos que no hace mucho tiempo estaban como libros duplicados é inútiles detrás de la puerta de la biblioteca. Por de contado allí habia un volumen del proceso original de Antonio Perez, cuya pérdida seria muy sensible y por esta razon debe conservarse entre los papeles de la mayor importancia.»

Aixó revela ab testimoni fefaent com los bons monjos de la decadencia de Poblet guardavan sos papers, y 'm porta ademés á creure que 's fá confusió entre l' arxiu y la biblioteca, ó que al parlar d' aquesta s' inclou aquell, ja que lo evident pera nosaltres es que en 1822 l' arxiu aná á Tarragona y per fortuna no torná més al convent.

Lo rey maná en 22 Novembre d' aquell any que 's recullissen y guardassen tots los documents de Poblet al Arxiu de la Corona d' Aragó, y sa real ordre fou repetida en 30 Janer de 1836, 23 Maig de 1838 y 27 Janer de 1841. á pesar de las quals may pogué conseguirse que 'ls que devian executarlas, ja que tenian las caixas en son poder, las enviessin á Barcelona. Però en 1844 arribá á Tarragona un delegat de la Academia de la Historia, vegé 'ls caixons y li faltá temps pera manar que 's portessin á Madrid, lo qual aquesta vegada fou fet ab tota la pressa y oficiositat possibles per algun encarregat del Museu arqueològich.

Naturalment ocorreix preguntar quins papers cremaren donchs

á Poblet si son arxiu se trobava á Tarragona. No eran falsas las indicacions que en aquellas salas de torrada pedra me donaren los pagesos del terme, y allí teniam al davant los muts testimonis del foch que calentá las parets junt als dormitoris. Se ficá foch á tots los documents recullits de 1822 á 1835, que no devian ser pochs, y ademés m' assalta 'l dupte de si las personas oficiales encarregadas de la custodia del arxiu á Tarragona no tingueren la debilitat de deixar que á son retorn al monastir en 1825 los monjos prenguessin documents passats que creurian d' interés, lo qual explicaria en part també la desaparició de papers de que abans m' he queixat

Passém per alt tanta petitesa, inevitable en eixas duras èpocas de nostra historia contemporánea, quan no guia á la gent la má de Déu, y tractém al menys de corregir sas conseqüèncias. Vull acabar aquesta nota demanant á la ASSOCIACIÓ CATALANISTA D' EXCURSIONS CIENTÍFICAS de Barcelona que emprenga una campanya, no de entussiasme, sino metódica y rahonada, pera obtenir la remissió á la capital catalana dels arxius de Poblet y Santas Crens. Y com se tracta d' una qüestió oficial y estém en lo país dels precedents y punts de lley, me permetiré obrir lo plet senyalant algunas de las rahons que plenament justifícan la demanda:

1.ª La Real Ordre de 22 Novembre de 1822 citada, y las següents generals de 30 Janer de 1836, 23 Maig de 1838 y 27 Janer de 1841, manant totas que s' envie aquell arxiu al de la Corona d' Aragó.

2.ª Lo precedent de que tots los arxius dels convents de Catalunya, á escepció tant solament dels dos abans citats se troban á Barcelona.

3.ª Que 's tracta d' un arxiu interessantíssim al estudi de la historia catalana.

4.ª Que la casi totalitat de sos documents están escrits en llatí ó en catalá.

5.ª Que en quaranta anys que 's troba aquell arxiu á Madrid, no ha sigut ni tant sols inventariat.

6.ª Que de seguir en son estat actual, no podrá ser consultat, y de aixó ne patirán quants en Catalunya se dedican al estudi de la antigua historia patria.

7.ª Que en rigor l' arxiu de Poblet está escampat, puig tinch entés que hi há també documents de sa pertinenencia á la Diputació Provincial y á la Administració económica de Tarragona, que per falta de temps no vaig visitar.

Altras rahons s' ocurrirán més tart si la ASSOCIACIÓ CATALANISTA seguit las indicacions aquí contingudas, procura interessar als diputats catalans en un acte de verdader patriotisme. Que tal se fassa, y ja que no podrá ajudarvos ab son treball, que aquí acaba, no vos faltarán los vots de bon éxit que us envia desde las fronteras

del desert de Libia vostre company de cor y corresponsal al cap de Africa.

EDUART TODA.

Birked el Hagg, 24 Octubre de 1884.

SESSIÓ CONMEMORATIVA

DE LA FUNDACIÓ DE LA ASSOCIACIÓ

La nostra ASSOCIACIÓ commemorà lo dia 26 d' aquest mes lo VIII aniversari de sa fundació.

Davant d' una nombrosa concurrència de socis, entre 'ls qui figuravan molts dels més distingits literats catalanistas, estant l' històrich local de l' ASSOCIACIÓ severament adornat, lo President D. Antoni Aulestia y Pijoan manifestà en breus paraulas l' esperit del acte que tenia lloch y la elecció recayguda aquest any en lo malaguanyat D. Pau Piferrer, pera colocar son retrato en la galeria que dels més ilustres excursionistas catalans vé formant l' ASSOCIACIÓ. En havent termenat son curt parlament, posada de peu y en respectuosa actitut tota la concurrència, descorregué lo damás que velava la imatge del famós escriptor y excursionista, obra deguda al pinzell de nostre consoci D. Alexandre de Riquer.

Cedida la paraula al Sr. D. Joan Sardá y Lloret, ab la lectura d' un extens y notable discurs, doná aquest senyor á conèixer la personalitat d' En Piferrer com á escriptor, historiograf y crítich musical, y especialment com á iniciador del actual despertament excursionista al col·laborar ab Parcerisa en la obra *Recuerdos y bellezas de España*. Lo Sr. Sardá fou objecte durant sa lectura y al terminar dels aplaudiments de la concurrència.

Despres del discurs citat, pujá al estrado lo respectable mestre D. Marian Aguiló, antich company de D. Pau Piferrer, y ab conmogut accent llegí una sentida poesia titulada: *Aniversari*, en la que 's feya memoria d' alguns poetas del renaixement literari perduts massa aviat pera Catalunya. Lo Sr. Riera y Bertran, president que fou de la CATALANISTA, feu sentir la seva preciosa composició poética titulada: *La música catalana*, y, finalment, l' insigne poeta Mossen Jascinto Verdaguer, doná lectura d' altra poesia que meresqué, com las duas citadas, molts aplaudiments y que per anar dedicada als excursionistas nos complavém en publicar mes avall.

Termená la sessió ab un breu parlament de gracias donat per la Presidencia als senyors llegidors, al autor del retrato y á la escullida concurrència que ab sa asistencia honrá al acte.

ALS EXCURSIONISTAS

¿Perqué á las fullas d' eura esmaragdinas
Deu la figura los ha dat del cor?
Perque, amigas fidels de las ruinas,
los donan l' abrigall del seu amor;

perque servescan d' aspre á las que cauhen,
á las que 's tenen dretas de mantell.
de sudari florit á las que jauhen,
cansadas de parlarnos del temps vell,

perque ab sos rinxos y garlandas verdas
sian tapís de l' ábside trencat,
y amaguen del vell frontis las esquerdas,
arrugas ab que 'ls segles l' han llaurat;

perque, en seguici de la aèrea arcada,
la *acompanyen pels ayres en son vol*
y, ab sos brassos d' esposa enamorada,
se lliguen al pilar que resta sol;

y per vestirlo en sa ivernal nuesa
li posen randas de sos brots novells,
d' hont penjan com adornos de viudesa,
de raïms d' atzaveja los joyells;

perque l' alt capitell que 'l temps esfulla
devorant sas figuras afamat,
nos sembla, ab nou relleu y ab nova fulla,
testa ahont lo cabell ha rebrotat.

Quan mor un roure vell en la roureda,
si l' eura, sa estimada, 'l sobreviu,
en sas brancas y tronch penjada 's queda,
convidant als aucells á ferhi niu.

Sos brassos sechs amaga, d' amor boja,
de sos brassos amants ab la verdor,
bosquetana Semíramis que estoja
la pols de son marit dintre son cor.

Y vessant vida, somnis y canturias,
aquell cadávre inmens sembla vivent,

y la tomba del rey de las boscúrias
es lo bressol d' un altre mon naixent.

De Catalunya l' arbre viu encara,
si es vell, grat sia á Déu, no es moridor,
lo fruyt daura sa cima com suara,
y está com sempre sa brancada en flor.

Mes, per vert y ufanós que sia 'l roure
té en sa inmensa capsada algun secall,
y las onas del temps, que 'l fan somoure,
sempre algun brot ne tiran riu avall.

De vent cada alenada lo despulla
d' un tros d' escorsa ó d' una flor gentil,
y aixís de brot en brot, de fulla en fulla,
los cabells roba la tardó al abril.

!Qué fullas cauhén de la patria historia!
¡del front de Catalunya, qué brillants!
qué raigs de llum del carro de sa gloria,
astre d' amor de tots los catalans!

Ja un alt castell, ja un monastir s' ensorra,
ja 's pert, com una joia, una costum,
ja un santuari divinal s' esborra
ab lo vas d' or perdentse lo perfum.

Ja vella caríátide cansada
l' arquivolta del temple deixa anar,
y pedra que avuy pert la portalada,
demá per terra tirarà l' altar.

La gòtica finestra coronella,
si veu torce 'l pilar que la sosté,
també torsuda acluca sa parpella
divina, que una fada desclogué.

De segle en segle 'ls monuments s' esfloran,
¡ay! son ramells que passen de má en má;
los ulls amants cada matí n' anyoran
algun, que aquella nit s' esllavissá.

La orella anyora 'l cántich que s' oblida,
y al avi que 'l cantava anyora 'l cor,
y á cada flor que en terra cau marcida,
y á cada estrella que en lo cel se mor;

y als sabis de la pléyade de Balmes,
y als cantors de l' esbart de Piferrer,
y 'ls que, allá dalt floreixen ja com palmas
que abrigá un dia 'l catalá llorer.

Excursionistas, que pel pla y la serra
en lo camp de la patria espigolau,
ajudáuli á cullir lo que es á terra,
ajudáuli á servir lo que li cau.

Puix vostre cor en son passat s'abeura
aconhortaula de tant be perdut,
per ella sou vosaltres un brot d'eura
que s'enfila amorós á son escut.

NOVAS.

D' algun temps á aquesta part s' han impulsat considerablement las obras de restauració de la ex-colegiata de Santa Agna d' aquesta ciutat, seguintse un plan acceptable y conciensut. Ademés de retornarse sa primitiva trassa á la adulterada capella románica, dita *dels Perdons*, en la qual fa temps que s' hi travalla, s' ha comensat fa poch dias la neteja y arreglo general de las parets exteriors, unintse las pedras ab molta conciencia y corregintse de la mellor manera los desperfectes dels murs. *Empero sería de desitjar que 'l sistema seguit en la restauració de las parets exteriors de la nau principal no s' apliqués á la part exterior de la capella de Tots los Sants y de la abans dita dels Perdons;* puix, recordant abduas las tradicions románicas, perdrian llur caràcter si s' unissin las pedras ab nirvis pujats, ja que si aixó es discutible pugua admetres en lo estil gòtich, encar que rudimentari, sería impenonable en las esmentadas capellas.

Mereix incondicional aplaudiment la restauració disposada dels quadros atribuhits á *Junco* que 's conservan en la capella del Sagrament. Lo conegut y escrupulós restaurador D. Mariano Bellver, ha retornat aquellas telas a son primitiu estat, afeginthi pocas pinzelladas, y arrancant la espessa capa que cobría lo color fins á impedir la apreciació del mes petit detall. Es un treball digne del major encomi que tan acredita la competencia del indicat artista, com lo zel del senyor Rector y de la lltre. Obra que li encarregaren; treball que 's de desitjar vagi seguit dels molts que 's necessitan portar á terme pera convertir á son primitiu é interessantissim modo d' ésser la celebrada iglesia de Santa Agna, avuy monument nacional per son valor artístich é històrich.